sakeelsete õpetajateseminaride asemel venekeelsed. Eestimaa rüütelkonna poolt ülalpeetud Kuuda seminar jäi hoopis seisma. Keskkool reformiti ja seati selles 10. IV 1887. a. seadusega õppekeeleks vene keel. Ka Tartu ülikoolis, mis a. 1893 ristiti Jurjevi ülikooliks, viisid kuraatorid Kapustin ja tema järglane Lavrovski põhjaliku venestamisprotsessi läbi. 1889. a. ettevõetud muudatused ülikooli seaduses suurendasid tunduvalt haridusministri õigusi ülikooli juhatuse ja professorite nimetamisel. 1889.—95. a. pandi vene keel järk-järgult ülikooli õppekeelena maksma, välja arvatud usuteaduse-fakulteet, kus säilis saksa keel. Selle tagajärjel tekkis suur üliõpilaste juurdevool Sise-Venemaalt, kuna kohalikud sakslased hakkasid Tartu ülikoolist eemale jääma.

Need uuendused vähendasid mitmeti aadli mõjuvõimu kohalikus elus, kuid mitte täitsa. Kohanedes peagi uuendatud oludele suutis aadel alal hoida suure osa senisest tähtsusest. Võõraist kohtuist ja koolidest, umbkeelseist ametnikest ei saanud rahvamassid loodetud paremusi. Majanduslikul alal ei olnud A.-i valitsemisajal liigset elavust märgata. Vilja- ja linahinna languse tagajärjel jäid Liivimaal paljud kallilt ostetud talud pankrotti ja läksid krediitkassa nõudel haamri alla. Põhja-Eestis läks küll alles sel ajajärgul talude ostmine hoogu. Eriti elavalt sündis siin talukohtade ostmine aa. 1882—86 ja 1893—95, milleks eriti kaasa aitasid viinapõletuse arenemisega kaasas käiv kartulihindade tõus ja vene rahakursi langemine. Umbes 40% kõigist taludest müüdi Põhja-Eestis kuni A.-i valitsuse lõpuni päriseks. — Pankrottijäänud laevaseltsi »Linda« skandaalne likvideerimine aa. 1887—93 kaotas Põhja-Eesti rahvastikus aastaiks usalduse ühistegeliste asutuste vastu. Samuti lõppes kurvalt Aleksandri kooli kapitali asi, millega a. 1888 Põltsamaal venekeelne linnakool käima pandi. Kuberner Šahovskoi nõudel suleti a. 1893 siseministri poolt Eesti Kirjameeste Selts, kes endast venestamispolitika toetaja »Valguse« toimetaja J. Kõrvi (vt.) oli aastaks välja heitnud. Sama Šahovskoi saatis a. 1888 populaarse rahvalehe »Virulase« toimetaja J. Järve (vt.) kaheks aastaks kodumaalt välja lehe isamaalise ja sotsiaalse sihi pärast. Üldiselt on A.-i aeg Eesti elus ideekehv, väiklaste intrigeerimiste ja tülitsemiste ajajärk, mil majandusliku depressiooni ja ühiskondliku arenematuse pinnal lokkas paindlikkus, kahepaiksus ja politiline servilism.

Изъ архива князя Шаховского, 3 annet (1909); H. M., Крестьянское дѣло въ Лифл. губ., истор. очеркъ по даннымъ сенаторской ревизіи 1882—83, Вѣстникъ Европы 1906, XII; E. v. Bodisco, Der Bauerlandverkauf in Estland (1902); M. A. Зинсвьевъ, Опытъ изслѣдованія земскаго устройства Лифл. губ. (1895); A. Tobien, Die Agrarverfassung des livländ. Festlandes (1906); A. v. Tobien, Die livländ. Ritterschaft (1925); P. Ruubel, Politil. ja ühiskondl. voolud Eestis. *P. T.*

**ALEKSANDER NEVSKI,** Vladimiri suurvürsti Jaroslav Vsevolodovičі poeg, sünd. ca 1220, sai a. 1236 iseseisvaks Novgorodi vürstiks. 15. VII 1240 võitis A. Soomest pealetungivad ristisõdijad n. n. Neeva lahingus, mille eest sai pärast Nevski nimetuse. — A. 1236 toetas teguvõimas A. pihkvalasi Pihkva—Tartu piiskopkonna vahelistes piiritülides. Tartu piisk. Hermann viivitas selles võitluses energilisemate abinõude tarvitusele võtmisega seni, kuni 1240. a. sügisel A. tülide tõttu novgorodlasiga Novgorodist lahkus. Piisk. Hermanni kavatsetud sõjaretkel, millest osa võtsid orduväed ordu-asemeister Andreas Velven'iga eesotsas ning Taani ja Tartu piisk. vasallid, vallutati Irboska. Peale Pihkvast saksavaenulise partei poolt saadetud umbes 600-mehelise väe võitmist liikusid sakslased ühes ühe nende väes oleva vene vürsti ja selle poolehoidjatega Pihkva alla; sept. lõpul või okt. algusel 1240. a. kapituleerus Pihkva tingimustega Pihkvas oleva saksasõbralise partei kaasabil. 1240.—41. a. talvel tegid orduväed (kaasas vist ka Taani vasallid) sama partei toetusel kaks võidukat sõjaretke Novgorodi piirkonda; esimesel neist võideti vadjalaste maa, teisel tungiti sügavasse Novgorodi emamaasse. Lootes neid maid enda käes pidada leppis ordu 13. IV 1241 kokku tolleaegse Saaremaa piisk. Heinrichiga, kelle piiskopkonda vallutatud maa ordu ilmaliku ülemvalitsuse all pidi kuuluma. Hädas novgorodlaste poolt appi kutsutud A. vallutas sakslasilt tagasi vadjalaste maa, võttes sakslastest vadjalaste maale asutatud Kaprio (suvel 1241). Novgorodis valmistas end A. otsustavaks võitluseks sakslastega ja vallutas 1242. a. kevadel venna Andrei poolt Susdalist toodud abivägedega Pihkva. Liivimaale edasi tungides ja seda rüüstates leidis ta eest sõjavalmis orduväed ühes Tartu piisk. ja Taani vasallidega. Peipsi järvel, ühe silla juures, lõppes mõlemapoolsete eelvägede vaheline lahing küll sakslaste kasuks, kuid pealahingus Mehikoorma (Usmenj) juures said sakslased 5. IV 1242 Pihkva järve jääl täiesti lüüa. Samal a. tehtud rahus loobusid sakslased Lätgallias vallutatud maist. Suurema hädaohu hoidsid ära olud Venes, eriti tatari ike. Kui a. 1256 Taani vasallid katsusid Narva jõe paremale kaldale kindlust ehitada, paralüüsiti see jällegi Novgo-